

Card. Joseph Ratzinger, papa Benedict al XVI-lea (16 aprilie 1927, Marktl am Inn, Bavaria – 31 decembrie 2022, Mater Ecclesiae, Vatican), papă al Bisericii Catolice, ales la 19 aprilie 2005 ca succesor al papei Ioan Paul al II-lea. În același timp a deținut demnitatea de episcop al Romei și suveran al statului Vatican. Este al 265-lea papă în istoria Bisericii Catolice și primul papă german după 482 de ani. Înaintea alegerii sale ca papă, cardinalul Ratzinger a fost decan al Colegiului Cardinalilor, prefect al Congregației pentru Doctrina Credinței și președinte al Comisiei pontificale teologice internaționale. Pe 28 februarie 2013 s-a retras din funcție, păstrând titlatura de „papă emerit”. Papa Benedict al XVI-lea a fost un teolog și un scriitor prodigios, opera sa cuprinzând peste 66 de cărți, trei enciclice și trei exhortații apostolice. Printre lucrările apărute la Galaxia Gutenberg se numără: *Omul pascal* (2025), *Natura și misiunea teologiei. Încercări de a înțelege rolul ei în lumina controverselor prezentului* (2025), *Martori ai vieții adevărate. Noi predici despre sfinți* (2024), *Ce este creștinismul. Un testament spiritual* (2024), *Viața mea. Memorii* (2023), *Spiritul Liturghiei. O introducere* (2022), *Strălucirea lui Dumnezeu în zilele noastre* (2020), *Despre creație și cădere. La Început Dumnezeu a creat. Consecințele credinței în creație – Omilii* (2018), *Cuvântul lui Dumnezeu. Scriptură – Tradiție – Magisteriu* (2018), *Isus din Nazaret. De la Intrarea în Ierusalim la Înviere* (2012).

JOSEPH RATZINGER BENEDICT AL XVILEA

EUROPA, ÎNCOTRO?

**Diagnoze și prognoze privitoare la
starea Bisericii și a Lumii**

Traducere din germană și note de
Dan Siserman

Galaxia Gutenberg
2026

Titlul original: *Wendezeit für Europa?: Diagnosen und Prognosen zur Lage von Kirche und Welt*

© Johannes Verlag Einsiedeln, Freiburg, 2005

© 2026, Galaxia Gutenberg, pentru versiunea în limba română

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BENEDICT, PAPĂ XVI

Europa, încotro? Diagnoze și prognoze privitoare la starea
Bisericii și a Lumii/ Joseph Ratzinger, Papa Benedict al XVI-lea;

trad.: Dan Siserman; – Târgu Lăpuș:

Galaxia Gutenberg, 2026

ISBN 978-630-337-235-8

I. Siserman, Dan (trad.)

II. Hodiș, Silviu (ed.)

232.91

www.galaxiagutenberg.ro

Editura Galaxia Gutenberg

435600 TârguLăpuș, str. Florilor, nr. 11

Mobil: 0723377599, 0733979383

Email: contact@galaxiagutenberg.ro

PRINTED IN ROMANIA

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsește penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Cuprins

Cuvânt-înainte al autorului 9

Partea I. Fundamente și întrebări fundamentale
referitoare la Biserică și la lumea modernă 11

I. Rupturi și începuturi. Răspunsul credinței la
criza valorilor 13

1. Problemele morale ale vremurilor noastre. Încercare
de diagnostic 15

a) Problema drogurilor 15

b) Terorismul ca problemă morală 18

c) Noua turnură spre morală și religie 21

2. Elementele unui răspuns 24

a) Esența a ceea ce este moral 24

b) Falsificarea scientismului: desființarea omului. 27

c) Rațiunea moralității și rațiunea credinței. . . . 31

II. Sarcina religiei în fața crizei contemporane a păcii
și a dreptății 35

1. Pericole pentru pace – pierderea criteriului pentru
dreptate și nedreptate 36

2. Întemeierea și formarea dreptului 41

a) *Authoritas* – *Utilitas* 43

b) Cele trei drepturi fundamentale –
ambivalența doctrinei drepturilor omului. 45

3. Ce poate și ce trebuie să facă Biserica – ce nici nu
poate și nici nu trebuie să facă 46

a) Tradiția și protejarea criteriului fundamental	46
b) Renunțarea la acțiunea politică directă	48
c) Martori și slujitori ai iubirii	50
III. Credință și responsabilitate socială	52
1. Întemeierea credinței și relevanța socială a credinței	52
2. Cele două căi ale teologiei după cel de-al Doilea Război Mondial	54
a) Credința ca de-secularizare	54
b) Credința ca politică	59
3. Responsabilitatea socială a credinței	60

Partea a II-a. Diagnoze și prognoze 67

I. Căile credinței în contextul rupturilor prezentului	68
1. Criza marxismului ca întrebare adresată lumii occidentale	69
a) Fundamentele metapolitice ale crizei economico-politice	69
b) Forțele care au inspirat căderea comunismului	75
2. Analogii și variații în lumea occidentală	79
a) Criza credinței în știință	79
b) În căutarea a ceea ce este spiritual și etic	82
c) Noua religiozitate	83
3. Căi ale credinței astăzi	85
a) Credința este rațională	86
b) Cooperarea gândirii, voinței și afectului în credință	88
c) Caracterul personal și social al credinței	91
II. Europa – speranțe și pericole	93
Reflecții preliminare: Fenomenologia Europei de astăzi	93

1. Cele două păcate capitale ale Europei în vremurile moderne	98
a) Naționalismul	98
b) Exclusivitatea rațiunii tehnice și distrugerea etosului	101
2. Diagnoze pe baza rădăcinilor istorice	105
a) Ce distinge statul de o bandă de tâlhari?	105
3. Consecințe pentru viitoarea cale	110
a) Respingerea credinței în progres	110
b) Prioritatea eticii în fața politicii	112
b) Indispensabilitatea ideii de Dumnezeu pentru etică	114
4. Concluzie: Speyer – o oglindă a istoriei Europei	116
III. Vremuri de turnură pentru Europa?	119
1. Diagnoza	122
a) Exemplul Germaniei: noua lume est-vest în proces de formare	122
b) „Lumea a treia”	131
c) Lumea islamică	135
2. Misiunea	139
a) Statul și societatea	139
b) Biserica	142

I. Rupturi și începuturi. Răspunsul credinței la criza valorilor

În literatura modernă, în artele plastice, în film și în teatru predomină o imagine sumbră despre om. Ceea ce este mareț și nobil este suspect din start; trebuie doborât de pe pedestal și demascat. Morala este considerată ipocrizie, fericirea este considerată autoamăgire. Cine are încredere pur și simplu în frumos și în bine este fie vinovat de o ignoranță condamabilă, fie are intenții rele. Suspiciunea este adevărata atitudine morală, iar demascarea este cel mai mare succes al ei. Critica socială este o datorie; pericolele care ne amenință nu pot fi descrise într-un mod suficient de strident și de crud. Totuși, această plăcere pentru negativ nu este nelimitată. În același timp există o obligativitate a optimismului, care nu poate fi încălcată fără consecințe. De exemplu, oricine exprimă opinia că nu totul din dezvoltarea intelectuală a epocii moderne a fost corect și că, în anumite domenii esențiale, este necesară o reflecție asupra înțelepciunii comune a marilor culturi, a ales deja tipul greșit de critică. El se trezește deodată confruntat cu o apologie hotărâtă a deciziilor fundamentale ale epocii moderne; oricâtă plăcere s-ar putea găsi în negație, nu îi este permis să pună sub semnul întrebării concepția potrivit căreia traiectoria fundamentală a dezvoltării istorice este progresul și că binele se află în viitor – și nicăieri altundeva.

Strania schizofrenie a criticii sociale contemporane devine limpede vizibilă în modurile radical contradictorii în care opinia dominantă [*mainstream*] a reacționat la două evenimente percepute recent drept cele mai puter-nice provocări morale adresate societății noastre. Primul

dintre acestea a fost dezastrul de la Cernobîl [1986]. Dacă cineva dorea să pară luminat, nu putea găsi cuvinte suficient de drastice pentru a descrie pericolul celor întâmplate. Trebuia să vadă o amenințare monstruoasă planând asupra fiecărei ființe vii, iar singurul răspuns considerat adecvat era că trebuie să abandonăm total și definitiv energia nucleară. Al doilea eveniment a fost răspândirea rapidă a bolii SIDA. Nu există nicio îndoială că mult mai mulți oameni se vor îmbolnăvi și vor muri (sau au murit deja) din cauza SIDA decât ca urmare a consecințelor Cernobîlului și că riscul provocat de acest flagel al omenirii se află mult mai aproape de fiecare individ decât riscul reprezentat de centralele nucleare¹. Însă oricine îndrăznește să spună că omenirea ar trebui să se elibereze de libertinajul sexual haotic care conferă virusului HIV potențialul său devastator este respins de opinia publică drept un obscurantist incorijibil: o asemenea idee nu poate decât să fie deplânsă de contemporanii „luminați”, care o trec sub tăcere. Toate acestea ne arată că astăzi există o *critică permisă* a societății și o *critică interzisă* a societății; însă critica permisă merge doar până la pragul deciziilor fundamentale, care nu pot fi puse sub semnul întrebării.

¹ Joseph Ratzinger a avut dreptate: conform site-ului World Health Organisation aproximativ 44 milioane de persoane au murit din cauze legate de HIV/SIDA la nivel mondial începând cu anii 1980 și numai în anul 2024 au fost raportate peste 630.000 de morți cauzate de acest virus cu transmitere sexuală (cf. WHO, *Summary of the Global HIV epidemic*). În schimb, același site al World Health Organisation afirmă că dezastrului de la Cernobîl îi pot fi imputate pe termen lung aproximativ 4.000 de decese (cf. WHO, *Chernobyl: the true scale of the accident*) – nota traducătorului Dan Siserman (n. trad.).

1. Problemele morale ale vremurilor noastre. Încercare de diagnostic

Tema propusă aici cere, în mod firesc, o reflecție care să nu se lase intimidată de asemenea interdicții. Totuși, ar fi greșit, în sens contrar, să privim societatea noastră și situația ei morală în ansamblu numai în tonuri uniform sumbre. Nu trebuie să ne lăsăm influențați nici de optimismul superficial și obligatoriu al anumitor curente, dar, în egală măsură, nu trebuie să cedăm nici tentației de a trece cu vederea elementele pozitive din ansamblul complex al epocii noastre. Desigur, nu este posibil să oferim aici o descriere exhaustivă a fizionomiei morale a timpului nostru. Scopul reflecțiilor noastre este acela de a găsi sprijin și vindecare, acea busolă fundamentală prin care să putem traversa prezentul și, astfel, să ne deschidem drumul către viitor. Cercetăm elementele caracteristice *ale epocii noastre* pentru a recunoaște ceea ce împiedică și ceea ce favorizează accesul la calea corectă. Astfel, în această primă parte a analizei noastre, nu discutăm defectele sau virtuțile care au existat dintotdeauna și care vor exista, fără îndoială, mereu, ci semnele caracteristice proprii noastre epoci. Dintr-o perspectivă negativă, se disting aici două elemente șocante pe care nu le găsim în alte perioade: terorismul și drogurile. Pe plan pozitiv, se afirmă o puternică conștiință morală, concentrată în esență asupra valorilor din sfera socială: libertatea pentru cei oprimați, solidaritatea cu cei săraci și defavorizați, pacea și reconcilierea.

a) Problema drogurilor

Să încercăm să privim ceva mai îndeaproape acest fenomen. Îmi amintesc o dispută pe care am avut-o cu

câțiva prieteni în casa lui Ernst Bloch. Conversația noastră ajunsese, întâmplător, la problema drogurilor, care, în acea vreme – la sfârșitul anilor 1960 – abia începea să apară. Ne întrebam cum a putut această tentație să se răspândească atât de brusc și de ce, de pildă, ea pare să nu fi existat deloc în Evul Mediu. Toți eram de acord că era insuficientă explicația potrivit căreia, în acea perioadă, regiunile în care erau cultivate drogurile se aflau prea departe. Fenomene precum apariția drogurilor nu pot fi explicate prin asemenea condiții exterioare; ele izvorăsc din nevoi sau lipsuri mai profunde, în timp ce confruntarea cu problema concretă a procurării lor vine abia pe urmă. Am îndrăznit să formulez ipoteza că, în mod evident, în Evul Mediu nu exista acel vid lăuntric al sufletului pe care drogurile încearcă să îl umple: setea sufletului, a omului interior, își găsea un răspuns care făceau drogurile inutile. Îmi amintesc și astăzi indignarea uluită cu care doamna Bloch a reacționat la această explicație propusă. Pe baza imaginii despre istorie specifică materialismului dialectic, ea considera aproape criminală ideea că epocile trecute ar fi putut fi superioare celei prezente în privințe care nu sunt cu totul necesitare; era imposibil ca masele să fi trăit cu mai multă fericire și armonie lăuntrică în Evul Mediu – o epocă chipurile a opresiunii și a prejudecăților religioase – decât în epoca noastră, care a făcut deja anumite progrese pe calea eliberării: o astfel de teză ca a mea ar fi însemnat prăbușirea întregii logici a „eliberării”. Dar cum poate fi atunci explicat altfel fenomenul actual al drogurilor? Întrebarea a rămas fără răspuns în acea seară.

Deoarece nu împărtășesc imaginea materialistă asupra lumii, continui să cred că teza mea era corectă.

Desigur, ea trebuie formulată mai concret, și tocmai gândirea lui Ernst Bloch îmi poate oferi aici un punct de plecare util. Pentru Bloch, lumea faptelor este o lume rea. Principiul speranței înseamnă că omul se opune energic faptelor; el știe că este obligat să depășească lumea rea a faptelor pentru a crea o lume mai bună². Aș formula lucrurile astfel: drogurile reprezintă o formă de protest împotriva faptelor. Cel care le consumă refuză să se resemneze în fața lumii faptelor. El caută o lume mai bună. *Drogurile sunt rezultatul disperării într-o lume trăită ca o temniță a faptelor, în care omul nu poate rezista mult timp.* Desigur, sunt implicate și multe alte aspecte: căutarea aventurii, conformismul de a face ceea ce fac și ceilalți, abilitatea dealerilor și așa mai departe. Însă nucleul rămâne un protest împotriva unei realități percepute ca o închisoare. „Marea călătorie” pe care oamenii o caută în droguri este pervertirea misticii, pervertirea nevoii umane de infinit, refuzul imposibilității de a transcende imanența și încercarea de a extinde limitele propriei existențe spre infinit. Aventura plină de răbdare și umilință a ascezei, care, prin pași mici de urcuș, se apropie de Dumnezeu care

² În opera lui Ernst Bloch, principiul speranței este categoria centrală care exprimă structura anticipativă a existenței umane: omul trăiește orientat spre *Noch-Nicht-Sein* („ceea ce încă nu este”), iar această orientare utopică – prezentă în vise, artă, religie și praxis politic – funcționează ca o forță reală care deschide istoria către posibilitatea realizării unei lumi mai drepte și mai bune, mobilizând totodată oamenii spre acțiune și spre dorința de a schimba istoria. Ernst Bloch a fost profesor de filosofie la Universitatea din Tübingen, unde a fost coleg cu Joseph Ratzinger, care a predat acolo între 1966-1969, înainte de a se muta la Universitatea din Regensburg. Cea mai importantă operă a lui Ernst Bloch este *Principiul speranței*, publicată în trei volume (1954-1959). – n. trad.

coboară, este înlocuită de puterea și de cheia magică a drogurilor – drumul etic și religios este înlocuit de tehnologie. *Drogurile sunt pseudo-mistica unei lumi care nu mai crede, dar care totuși nu poate scăpa de dorul sufletului după paradis.* Astfel, drogurile sunt un semn de avertisment ce indică spre ceva foarte profund: ele nu doar dezvăluie un vid în societatea noastră, pe care propriile ei instrumente nu îl pot umple, ci indică și o revendicare interioară a naturii umane, o revendicare care ajunge să se manifeste într-o formă pervertită atunci când nu își găsește răspunsul corect.

b) Terorismul ca problemă morală

Punctul de plecare al terorismului este strâns înrudit cu cel al drogurilor: la început și aici găsim un protest împotriva lumii așa cum este ea și dorința unei lumi mai bune. Prin rădăcinile sale, terorismul este un moralism, deși unul rătăcit, care devine o parodie brutală a adevăratelor scopuri și căi ale moralității. Nu este întâmplător faptul că terorismul și-a avut începuturile în universități și, mai departe, chiar în mediul teologiei moderne, printre tineri care, inițial, erau puternic influențați de religie. Terorismul a fost în primă fază un entuziasm religios redirectionat către planul pământesc, o așteptare mesianică transpusă în fanatism politic. Credința într-o viață de apoi se prăbușise sau, cel puțin, devenise irelevantă, însă criteriul așteptării cerești nu a fost abandonat; dimpotrivă, el a fost aplicat acum lumii prezente. Dumnezeu nu mai era văzut ca forța care acționează cu adevărat, însă împlinirea promisiunilor sale era cerută la fel ca înainte, ba chiar cu o nouă intensitate.

„Dumnezeu nu are alte brațe decât peale noastre” – aceasta însemna acum că împlinirea acestor promisiuni poate și trebuie să fie realizată de noi înșine. Dezgustul față de golul intelectual și spiritual al societății noastre, dorul după ceva cu totul diferit (*das Ganz-Andere*), pretenția unei mântuiri necondiționate, fără restricții și fără limite – toate acestea constituie, ca să spunem așa, componenta religioasă a fenomenului terorismului, ceea ce îi conferă terorismului impulsul pasiunii orientate spre totalitate, caracterul de neînduplecat în fața oricărui compromis și pretenția de idealism. Toate acestea devin deosebit de periculoase din cauza caracterului hotărât pământesc al speranței mesianice: se cere ceva necondiționat de la ceea ce este condiționat, ceva infinit de la ceea ce este finit. Această contradicție internă indică adevărata tragedie a fenomenului, în care marea vocație a omului devine instrumentul unei mari minciuni.

Dimensiunea falsă a promisiunii terorismului era însă ascunsă pentru participantul obișnuit prin punerea în legătură a așteptării religioase și a intelectualității moderne. Aceasta înseamnă, mai întâi, că toate criteriile morale tradiționale sunt aduse în fața tribunalului rațiunii pozitivistice, „puse sub semnul întrebării” și „demascate” ca neîntemeiate. Moralitatea nu își are temeiul în Ființă, ci în viitor. Omul trebuie să o construiască el însuși. Singura valoare morală existentă este societatea viitoare, în care tot ceea ce nu există acum va fi împlinit. Astfel, moralitatea prezentului constă în a lucra la clădirea acestei societăți viitoare. În consecință, noul criteriu moral afirmă: „moral” este ceea ce servește instaurării noii societăți. Ceea ce contribuie la aceasta poate fi însă stabilit prin metodele științifice ale strategiei politice, prin psihologie